

Crkal, Jiří; Černá, Eva

**Nové objevy v Krušných horách – zaniklé středověké sklárny na k. ú. Výsluní,
okr. Chomutov**

Archaeologia historica. 2009, vol. 34, iss. [1], pp. 503-521

ISBN 978-80-7275-079-5

ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140824>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

C.

VÝROBNÍ OBJEKTY

Nové objevy v Krušných horách – zaniklé středověké sklárny na k. ú. Výsluní, okr. Chomutov

JIŘÍ CRKAL – EVA ČERNÁ

Abstrakt: V roce 2006 byla lokalizována ve středních partiích Krušných hor, v severní části katastru dnešní obce Výsluní, okr. Chomutov, zaniklá středověká ves Spindelbach zmiňovaná písemnými prameny v rozpětí let 1356–1481. O rok později se podařilo detailním povrchovým průzkumem tamějšího prostoru objevit další lokality – tři vrcholně středověké sklárny. Jedna se nachází za východním, druhá za západním okrajem plužiny zaniklé středověké vsi Spindelbach a třetí sklárna byla zachycena přímo v intravilánu obce. Nízký počet užitkové keramiky z povrchových sběrů na sklárně I a II umožňuje pouze rámcové datování obou lokalit do 13. století. Stejnou dobu existence lze předpokládat u třetí sklárny. Podle dosavadních znalostí o topografii skláren a o organizaci výroby skla v období vrcholného středověku tvořila trojice skláren samostatný výrobní okruh.

KLíčová slova: Středověk – plužina – povrchový průzkum – sklárna – sklářský výrobní okruh – užitková keramika – technická keramika – sklářská pec – geofyzika.

New Discoveries in the Krušné hory Mountains – A Defunct Mediaeval Glassworks near Výsluní, Chomutov District

Abstract: The defunct mediaeval village of Spindelbach, mentioned in written sources in 1356–1481, was located in the central area of the Krušné hory mountains, in the north part of the cadastral area of today's village of Výsluní (Chomutov district) in 2006. A year later, detailed surface research of the area revealed three glassworks from the high Middle Ages. The first was found beyond the eastern edge of the fields surrounding the defunct village of Spindelbach, the second beyond their western edge, and the third glassworks was revealed within the territory of the village. A small amount of utility ceramics from surface collections on the sites of glassworks I and II enables only a rough dating of these locations to the 13th century. The same period of existence can be presumed for the third glassworks. Existing knowledge about the topography of glassworks and the organisation of glass manufacture in the high Middle Ages would indicate that the three glassworks formed an independent production unit.

Key words: Middle Ages – defunct mediaeval village – fields – surface research – glassworks – glass production circle – utility ceramics – technical ceramics – kiln – geophysics.

Úvod

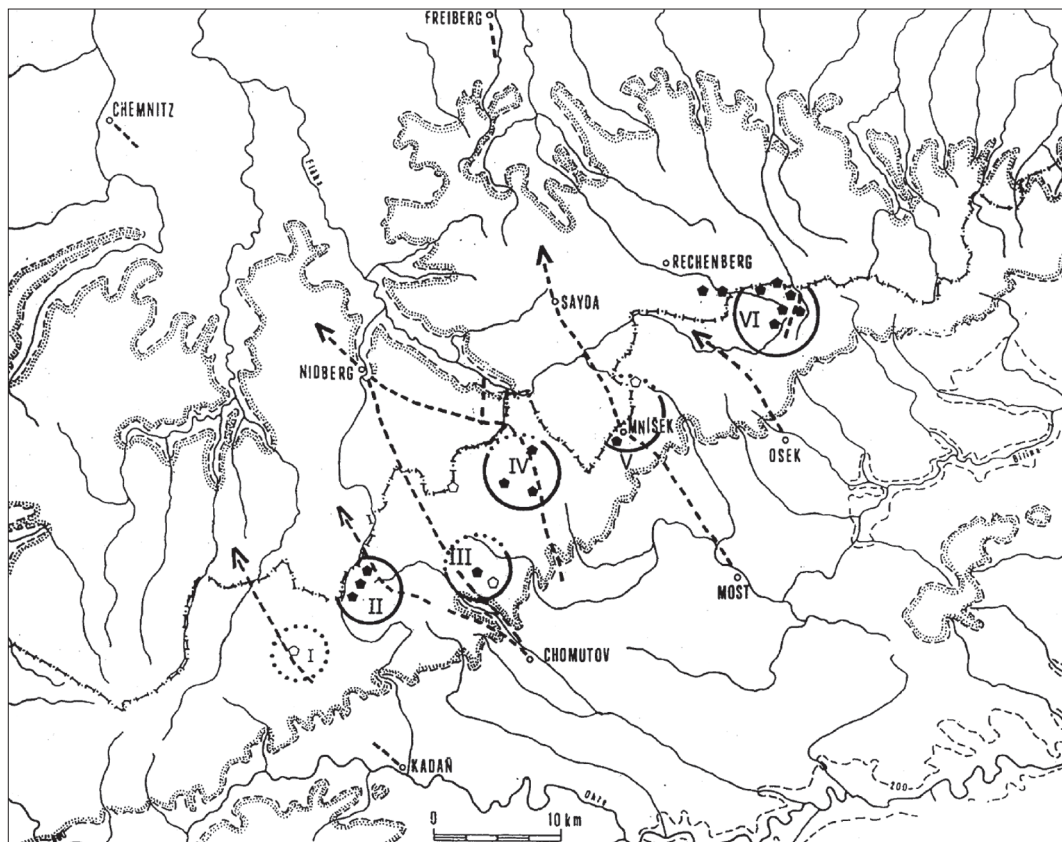
Již od sklonku 70. let se studiem dějin středověkého sklářství zabývají v Čechách kromě historiků a historiků umění též archeologové, kteří mají v současnosti největší zásluhu o rozšíření pramenné základny. S určitým zpožděním se u nich projevil zájem o sklářská výrobní centra a nejpozději k polovině 80. let lze datovat počátky systematického výzkumu středověkých skláren situovaných do horských oblastí na obvodu Čech. Nejprozkoumanější z nich je východní Krušnohoří, kde se podařilo v průběhu více než dvou desítek let objevit a zdokumentovat řadu lokalit. Přestože rozsáhlejší plošné odkryvy se prozatím uskutečnily jen na několika málo z nich, je zřejmé, že do dnešní doby přinesl archeologický výzkum mnoho cenných informací. Především o sklářské praxi, včetně hutních i zpracovatelských technologií, dále o sortimentu domácích skláren a v neposlední řadě o způsobu organizace výroby skla v období vrcholného středověku (Černá 1991; 1991a; 1992; 1992a; 1992b; 1993; 2003 ad.).

Na počátku 90. let byla na základě tehdejších poznatků o topografii skláren zformulována hypotéza o existenci výrobních okruhů (Středověké sklo 1994, 34–35), jejíž správnost potvrzují spolu s výsledky povrchových průzkumů z přelomu tisíciletí také nejnovější objevy zaniklých skláren ve střední části Krušnohorského masivu na katastru obce Výsluní, okr. Chomutov. Právě na tyto lokality je zaměřen předkládaný příspěvek. Jejich výzkum je sice na samém počátku, přesto považujeme za velmi důležité seznámit odbornou veřejnost již nyní s prvotními poznatky, které přinesl.

Hlavním impulsem k prospekci cíleně zaměřené na středověké sklárny se stal zlomek sklářské pánve získaný v roce 2006 povrchovým průzkumem v západní části plužiny za-

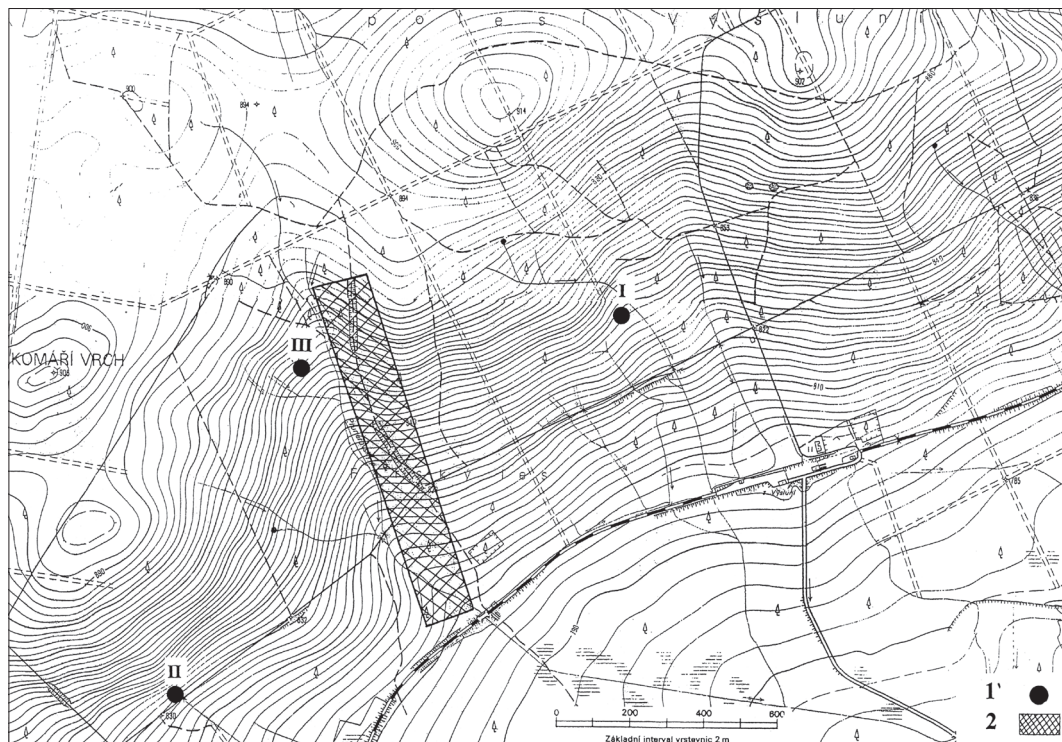
niklé vsi Spindelbach. Byl nalezen spolu se zlomky běžné užitkové keramiky na rozhrnuté ploše jednoho z mnoha valů (č. 10) navršených v nedávné minulosti v souvislosti s novou lesní výsadbou. Vzhledem k tomu, že analogické zlomky technické keramiky jsou naprosto specifické pro prostředí sklářských výrobních center a v žádném případě nemohou chybět, a také nechybí, na žádné z doposud objevených vrcholně středověkých lokalit, jeví se existence sklárny ve sledovaném prostoru velmi pravděpodobná. Správnost domněnky potvrdily pozdější povrchové průzkumy, s tím rozdílem, že se podařilo v průběhu dvou let lokalizovat ne jedno, ale hned tři stanoviště.

Podle našeho názoru zasluhují nejnovější objevy na Chomutovsku mimořádnou pozornost především proto, že prokázaly v této části Krušných hor existenci dalšího, do té doby jen tušeného výrobního okruhu (obr. 1), čímž bezpochyby rozšířily naše znalosti o organizaci sklářské výroby v krušnohorské oblasti v období vrcholného středověku. Nejsou však cenné pouze pro studium středověkého sklářství, ale též pro dějiny osídlení Krušných hor. Jak bude v dalších rádcích podrobněji rozvedeno, prvé dvě sklárny byly identifikovány v blízkosti nedávno předtím objevené a již ve vrcholném středověku zaniklé vsi Spindelbach, a třetí dokonce přímo v jejím intravilánu (obr. 2). Doposud žádná jiná středověká sklárna na území severozápadních, a potažmo i celých Čech se nenachází v tak úzkém prostorovém kontextu se středověkou vesnicí jako nově objevené lokality u Výsluní. Není tedy pochyb o tom, že tamější situace nám dává jedinečnou příležitost ke sledování vztahů výrobních a zemědělských aktivit a k pochopení procesu zasedlování horských oblastí na severozápadě Čech.

Obr. 1. Mapa středověkých skláren ve východní části Krušných hor soustředěných do samostatných výrobních okruhů. Stav do roku 2005.

Abb. 1. Karte der mittelalterlichen Glashütten im östlichen Teil des Erzgebirge, die zu selbstständigen Erzeugungskreisen gebündelt waren. Stand bis 2005.

Obr. 2. Výšek mapy se zakreslením intravilánu zaniklé středověké vsi Spindelbach (2) a poloh tří zaniklých středověkých skláren Výsluní, okr. Chomutov (1).

Abb. 2. Kartenausschnitt mit eingezeichnetem Intravillan der Ortswüstung Spindelbach (2) und der Lage der drei mittelalterlichen Glashütten Výsluní (Sonnenberg), Bez. Chomutov (1).

Historický kontext

Lokalizaci skláren u Výsluní v okrese Chomutov předcházela jiný významný objev. Opakovanými povrchovými průzkumy v severní části katastrálního území výše zmíněné obce se podařilo spoluautorovi tohoto příspěvku identifikovat polohu zaniklé středověké vsi Spindelbach. Nachází se v místech vzdálených od Výsluní vzdušnou čarou směrem na severozápad zhruba 3 km, na horním toku potůčku označovaného na historických mapách stejně jako ona zaniklá ves. Se jménem potoka Spindelbach se lze setkat na příklad na jednom z listů (č. 36) prvního vojenského mapování Čech z roku 1767 nebo na mapě okresu Hory sv. Šebestiána z roku 1862 od F. Selnera. V novodobých kartografických pramenech jméno toku již nenajdeme, nejen toto původní „Spindelbach“, ale ani žádné jiné; oproti dřívějšíku je pojímán jako součást potoka Prunéřovského (Lorber 1998, 210).

Samotná ves je položena nezvykle vysoko, v nadmořské výšce mezi 800–880 m n. m., v mělkém údolí přivráceném k jihovýchodu. Svou polohou patří k nejvýše položeným vsím v této části Krušnohoří, např. nedaleká Rusová leží v 740–830 m n. m., Nová Ves v 750–830 m n. m. a Zákoutí ve výšce 810 m n. m.

Zaniklá ves Spindelbach vystupuje v písemných pramenech poprvé v listině bratří Alamsdorfů z 1. května roku 1356 jako „Spinnelbach“ (RBM VI; Svoboda–Šmilauer 1960, 281) a mizí na sklonku 15. století. Naposledy je ves zmiňována v listině z roku 1481, která dokládá prodej poloviny vsi („Spindlbach halb“ – DD 61/550, srov. Profous 1951, 552; Sedláček 1923, 59). Jméno vsi se vyskytuje v dochovaných písemných pramenech v několika mírných obměnách. Kromě prvé i poslední výše uvedené podoby je uváděna například jako Spinnenbuch (roku 1367), dále Spilnpach (1431) a také Sspinbach (1449; k těmto zmínkám např. Bernau 1893, 210; Profous 1951, 552).

Jaké bylo skutečné stáří vsi bohužel nevíme, o době založení, stejně jako o jejím zakladateli nám nezbyvá než spekulovat. J. V. Šimák (1938, 616) klade její počátky dokonce do doby kolem roku 1260 a za zakladatele označuje Hrabšice. Také T. Velímský (2002, 106) připisuje založení vsi Hrabšicům a domnívá se, že ji ztratili spolu s ostatním majetkem nejspíše po odsouzení Boreše II. v roce 1278. Tehdy připadla králi a z jeho rukou se dostala někdy po roce 1306, kdy zdejší panství obdrželi jako léno páni ze Šumberka. Z doby o víc než půl století mladší se dochovala listina krále Václava IV. ze 4. prosince 1367, kterou uděluje panu Bernhardu ze Šumberka v léno hrad Hasištejn spolu s polovinou vsi „*Spinnebuch halb*“ (Bernau 1893, 210). Po něm se stal majitelem hasištejnské části panství, a tedy i poloviny vsi jeho syn Frycek, později Jindřich z Plavna a od roku 1420 Lobkovicové. Druhou polovinu vsi patřící k perštejnskému zboží držel nejprve Bedřich ze Šumberka, později jeho synové Arnošt a Aleš. V další generaci připadla půlka vsi „*Spilnpach*“ dělicí listinou perštejnského panství mezi Alešem a Vilémem ze Šumberka z 26. října 1431 Vilémovi, synu Arnošta, jako součást panství Nový Šumberk (listina z fondu České gubernium; Kopie listiny v SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, inv. č. 212, stará sign. L II 145). V roce 1449 byla prodána spolu s několika dalšími vesnicemi Vilémovi z Illburka (DD 61/366: „... in Prunerzow, Sspinbach halb, Rawsendorf...“; Profous 1951, 552) a krátce nato, v roce 1453, se dostala do majetku Fictumů. Ti svou část vsi odprodali v roce 1481 Hasištejnským z Lobkovic, takže po více než 114 letech došlo k jejímu spojení (Profous 1951, 552; Sedláček 1923, 59). Uvedená listina je posledním písemným dokladem o existenci Spindelbachu. Další osudy vsi jsou nejasné. S velkou pravděpodobností brzy nato zpusťla, i když přesnou dobu zániku neznáme. Jisté je, že to muselo být někdy před rokem 1490, kdy došlo k rozdělení hasištejnského panství. V dělicí smlouvě mezi bratry Janem, Mikulášem III. a Bohuslavem z Lobkovic ves již není uvedena. V textu se sice objevuje jméno „Spindelbach“, ale jen jako označení rybníka a těch částí lesů, které měly připadnout napolovic Mikuláši a Bohuslavovi (AČ V, 542–544). Obdobně je tomu též v pozdějších dochovaných písemnostech ze 16. a 17. století, v nichž jméno Spindelbach označuje střídavě jen rybník, lesy nebo louky (Bernau 1893, 160–174; Spinler 1943, 27; Raab 1995, 113, 119–120; Sedláček 1923, 59, 141). Tato pomístní jména zůstala jedinými připomínkami existence někdejší vrcholně středověké vsi. Postupem času ji překryl les, a tak i místo, kde stávala, upadlo nadlouho do zapomnění. Teprve v roce 2006 se podařilo J. Crkalovi ves znovu objevit. Hlavním vodítkem se mu stala Katastrální mapa stabilního katastru Výsluní (Sonnenberg) z roku 1842, na které je zaznamenáno jméno Spindelbach u nejseverněji ležících pozemků. Opakovanými povrchovými průzkumy lesních porostů v tomto prostoru získal dostatek důkazů (movitých i nemovitých objektů) o poloze i rozsahu středověké vsi. Ukazuje se, že její pluzina splynula s katastrem královského horního města Výsluní, jehož vznik klade A. Sedláček (1998, 849) před rok 1562. K. Rösler (1928, 83) uvádí první zmínku dokonce již k roku 1547. O nově objevených sklárnách u Výsluní středověké písemné prameny mlčí. Z absence jakýchkoliv konkrétních údajů o sklářských hutích, zvláště v písemnostech z let 1351–1481 zmiňujících samotnou ves Spindelbach, lze oprávněně dedukovat, že v této době již neexistovaly. Nepřímo je potvrzují názvy lesů, např. Glashütten nebo Glasberg, uváděné bez bližšího prostorového vymezení při výčtu majetků v pozdějších výše uvedených písemnostech (nejstarší z nich se vztahuje k roku 1490; srov. viz výše), které jsou alespoň vzdáleným ohlasem někdejší výroby skla ve zdejší krajině.

Průběh a výsledky výzkumu

Sklárna Výsluní I

Sklárna se nachází v nadmořské výšce 840 m n. m., na mírném svahu orientovaném k jihu, mezi dvěma drobnými bezejmennými vodotečemi, přítoky dnešního Pruněrovského potoka, pramenícími v nevelkém odstupu výše po svahu.

Byla objevena v květnu roku 2007 spoluautorem tohoto příspěvku. Při jednom z povrchových průzkumů v prostoru východně od zaniklé vsi Spindelbach našel na skrytém povrchu jedné z nedávno upravovaných lesních cest spolu se zlomky užitkové keramiky též masivní

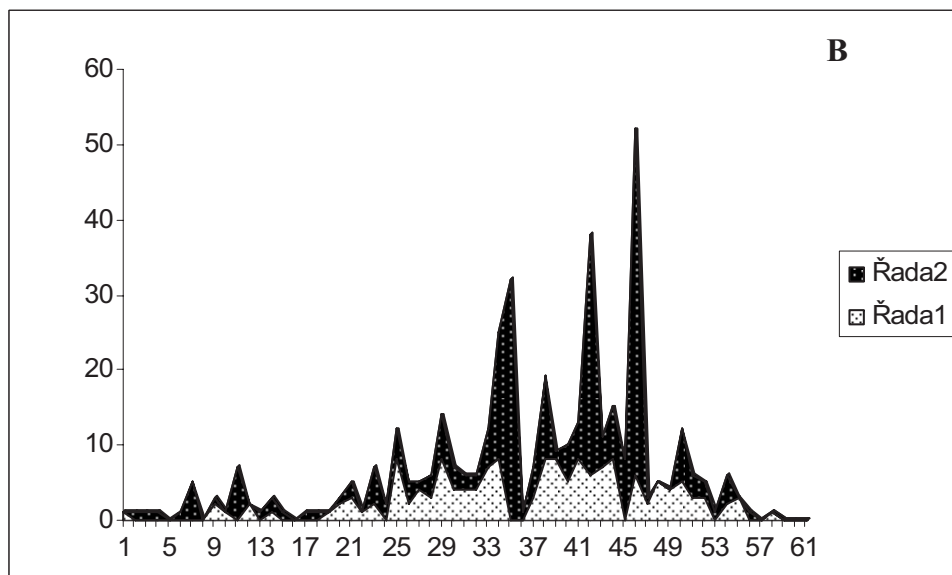
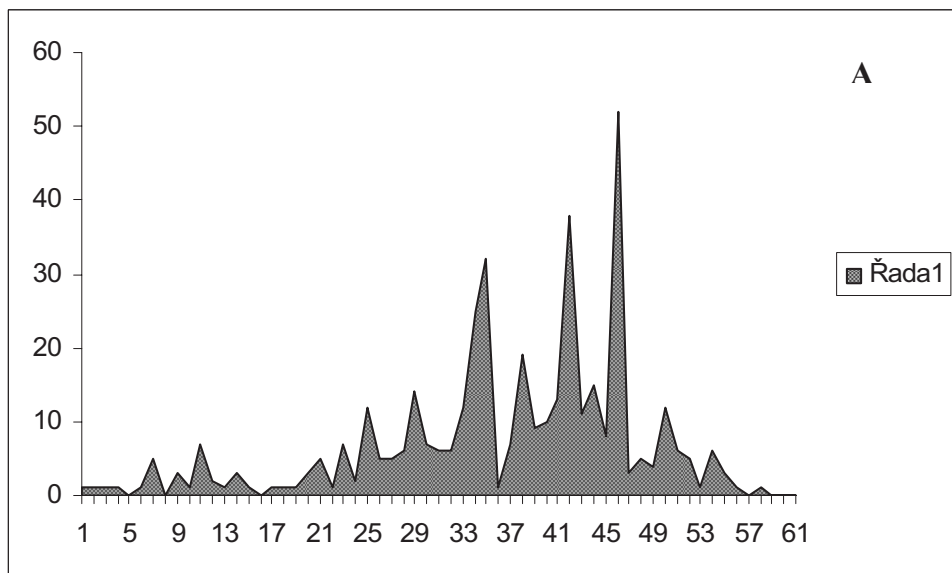
fragmenty sklářských pánví, amorfní kousky taveniny a kapičky skla. Již v této fázi bylo možno na základě zmíněných artefaktů interpretovat nově objevené naleziště jako zaniklou středověkou sklárnu, později byla správnost prvotního určení archeologicky verifikována.

V rámci prvního povrchového průzkumu byl registrován výskyt nálezů na povrchu lesní komunikace a stanoven jejich celkový rozptyl dosahující maximální délky cca 150 m. Následoval systematický povrchový sběr realizovaný v kratším úseku (122 m) vymezeném s ohledem na hustotu nálezů i geomorfologii terénu. Na dané ploše rozměřené do dvou řad se 61 sektory (rozměry 1,5×2 m) byla sledována četnost i charakter nálezů, jejichž celkový počet dosáhl čísla 428. Statistické i grafické vyhodnocení takto získaných údajů umožnilo lépe odhadnout polohu sklárny, přesněji řečeno severní a jižní hranici vnitřního areálu. Tento se podle rozložení nálezů jeví někde mezi dvacátým a padesátým sektorem (obr. 3a, b), ovšem vezmeme-li v úvahu přirozený posun artefaktů po svahu dolů, pak bychom jej měli hledat o něco výše. Pro tuto možnost svědčí rovněž následující zjištění. Artefakty související s výrobními objekty (např. mazanice, přepálené kusy vyzdívky a taveniny) se vyskytují mezi dvojicemi sektorů č. 29 až 39, přitom nápadně velké a silně přepálené kameny se výrazně koncentrují v sektoru č. 37, kde vyčnívaly místy nad úroveň skryvky. Při jejich začišťování se objevila podél okrajů vrstva syté červené mazanice. A právě tato situace signalizovala možnou přítomnost výrobního objektu – sklářské pece. Bohužel za daných okolností nebylo možné zjistit, zda jde o spodní partii objektu v primární poloze, nebo jen o druhotně přemístěnou část jeho zdiva. Poněvadž se domnělý objekt nachází přímo v ploše lesní komunikace, takže je ohrožen pozdějším provozem, bylo nanejvýše důležité zpřesnit jeho interpretaci. Ponecháme-li stranou plošný odkryv, pak k řešení mohl přispět pouze nedestruktivní geofyzikální výzkum. Po dohodě s majitelem pozemků (Lesy České republiky) se uskutečnil v létě téhož roku.¹

Jeho realizaci předcházely povrchové průzkumy v okolí upravované cesty. Prokázaly, že prostor směrem na západ od cesty je z archeologického hlediska negativní. V šířce cca 30 m jej pokrývá pás nedávno osázený lesními stromky. A i když výsadba evidentně narušila přirozený terén, na povrchu nebyly zjištěny žádné archeologické nálezy nebo situace. Zato průzkum na opačné straně, kde zůstal zachován původní lesní porost, přinesl pozitivní zjištění. Detailní obhlídkou terénu v řídkém vysokém lese bylo rozpoznáno pět různě vysokých a plošně rozměrných elevací ukrývajících s velkou pravděpodobností relikty sklářských výrobních objektů. Pro tuto domněnku svědčila celková podoba mohylovitých útvarů a také výskyt více či méně přepálených kamenů vystupujících na povrch.

Pro geofyzikální měření byla určena plocha 25×40 m umístěná tak, aby zachytila kromě domnělého objektu v ploše cesty též ony výše zmíněné terénní útvary, které byly geodeticky zaměřeny (obr. 4). Cíl geofyzikálního měření byl jasný, pokusit se v terénu potvrdit místo zaniklé středověké sklárny a také lokalizovat místa předpokládaných silněji vypálených materiálů, která by bylo možno ztotožnit s relikty sklářských objektů – pecí nebo odpadní haldy. Bohužel, jak je zřejmé z výsledné mapy izanomál, aplikovaná metoda nepřinesla dostatečně průkazné výsledky (obr. 5). Na ploše dominují dvě nestejně orientované a velice silně magnetické rušivé linie, patrně způsobené podpovrchovým výskytem žil silně magnetické železné rudy (zřejmě magnetitu) v jinak nemagnetickém metamorfovaném skalním podloží (bliže Křivánek 2007). Za těchto okolností nemohl geofyzikální průzkum na sledované ploše sice sklářské objekty bezpečně potvrdit, ale ani vyvrátit. Jak ukazuje konfrontace výsledků měření s geodetickým zaměřením terénních reliktních (obr. 6), minimálně ve třech místech lze očekávat pod povrchem buď silně „in situ“ narušené torzo pece, nebo pouze rozvlčený vypálený materiál přemístěný z narušeného výrobního objektu. Dvě se překrývají s archeologicky vytipovanými objekty v lesním porostu a třetí se vztahuje k domnělému objektu v ploše cesty. V každém případě bude nutné k objasnění otázky provést v budoucnu plošný odkryv.

¹ Autorem výzkumu i výsledných map izanomál byl RNDr. R. Křivánek z ARÚ AV ČR Praha, v. v. i., cf. Závěrečná zpráva o geofyzikálním průzkumu prováděném na základě HS č. 770120/07, č. j. 11534/07.

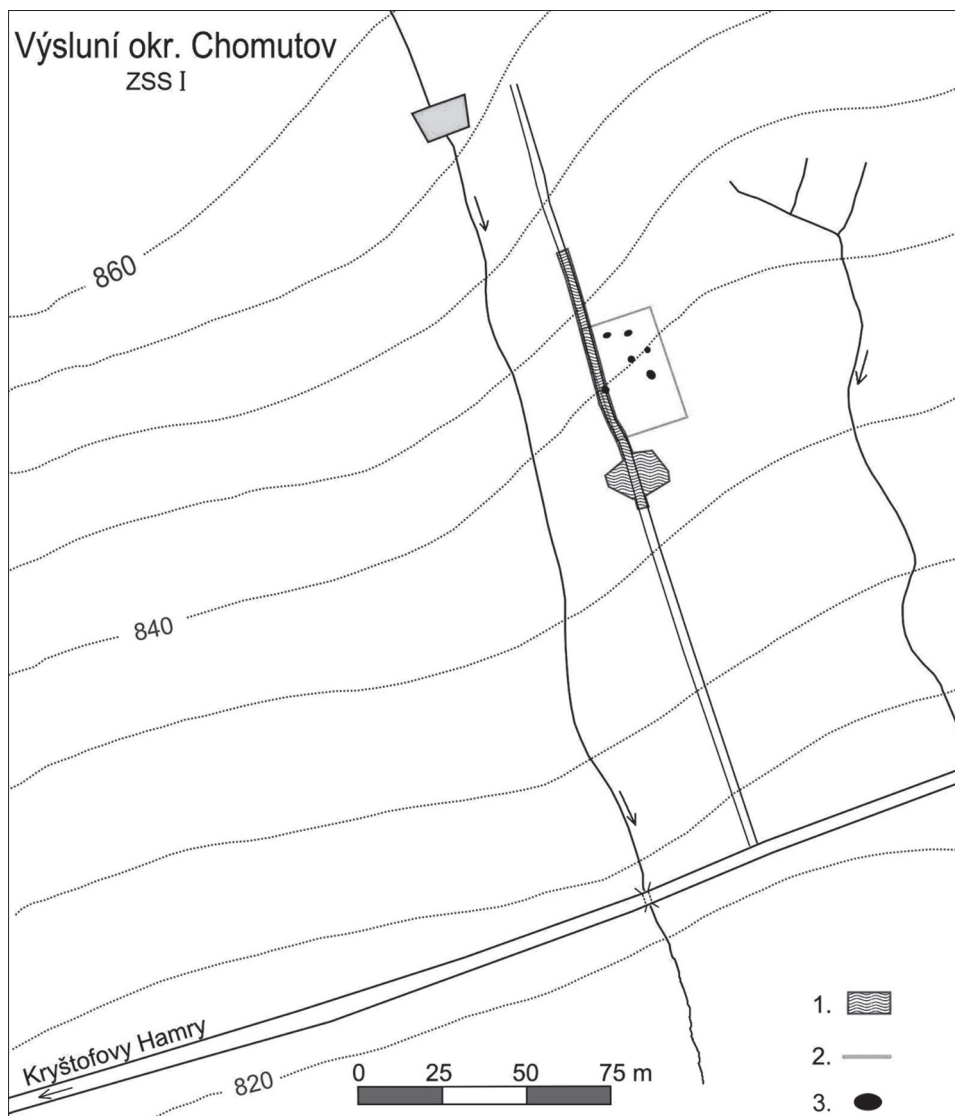

Obr. 3. Sklárna Výsluní I, okr. Chomutov. Grafické vyjádření četnosti nálezů získaných povrchoým sběrem na ploše skrývky. A – celková četnost, B – poměr četnosti v řadě 1 a 2.

Abb. 3. Glashütte Výsluní (Sonnenberg) I, Bez. Chomutov. Graphische Darstellung der durch Oberflächensammlung auf der Abraumfläche gewonnenen Fundhäufigkeit. A – Gesamthäufigkeit, B – Verhältnis der Häufigkeit in Reihe 1 und 2.

Nálezy a datování

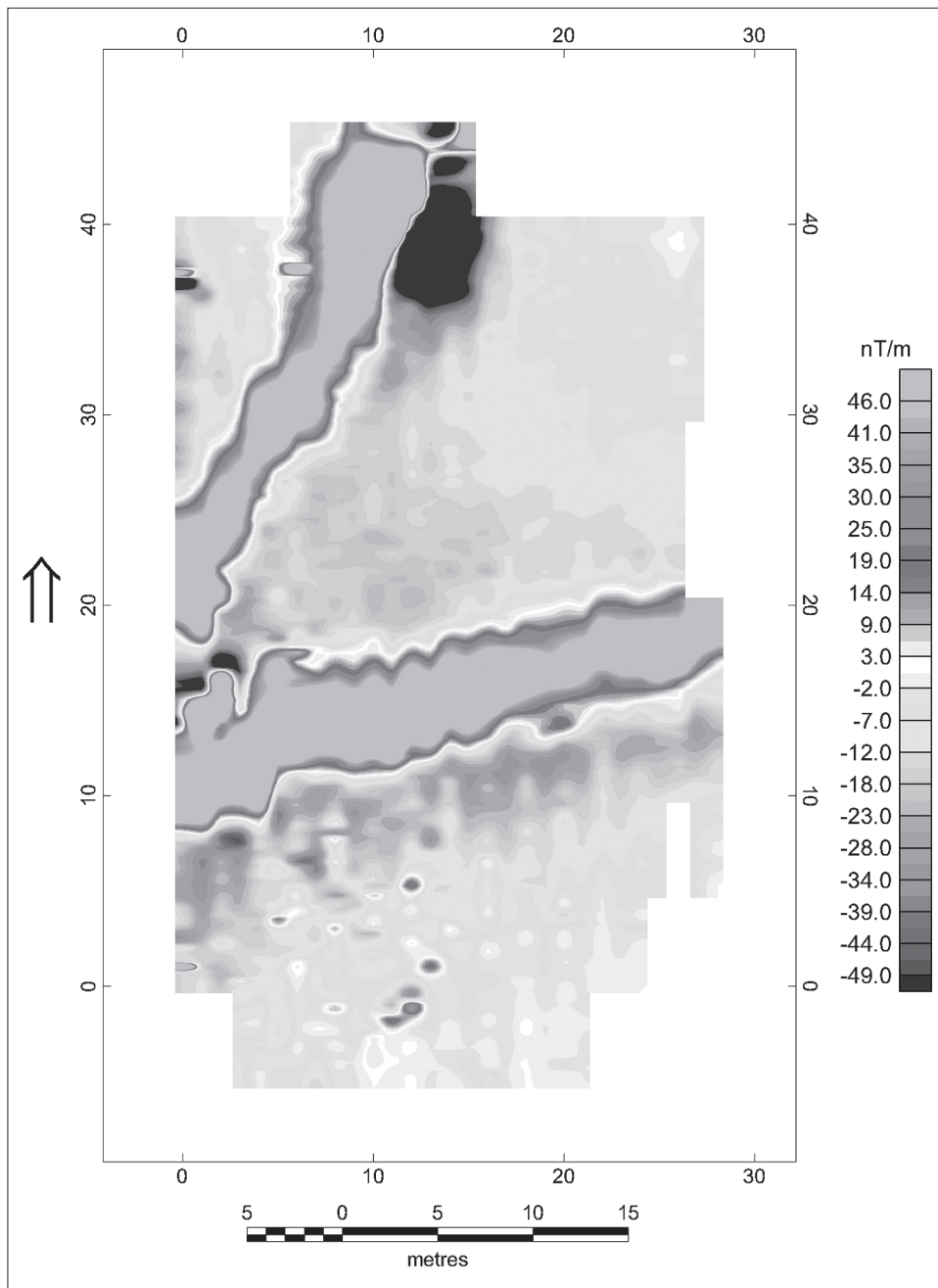
Opakovanými povrchoými průzkumy byl získán nálezoý soubor obsahující celkem 497 artefaktů různého druhu. Podstatnou část, téměř polovinu, tvoří zlomky užitkové keramiky (231). Vysokým počtem je také zastoupena technická keramik (obr. 7), především fragmenty okrajů a den masivních sklářských pánví (178) a nízkých miskovitých pánviček (6). Vzácnější jsou amorfní kousky skla (47) a přepálené vyzdívky stěn pecí (24), které jsou, stejně jako nálezy pánví charakteristické pro sklářská výrobní centra. Z celkového počtu pak už zbývá jen 11 drobných, obtížně určitelných předmětů z kovu (8) nebo jiných materiálů (3).

Obr. 4. Plán naleziště zaniklé středověké sklárny Výsluní I, okr. Chomutov. 1 – plocha systematických povrchových sběrů, 2 – hranice geofyzikálního měření a 3 – terénní elevace s domnělými relikty sklářských objektů.

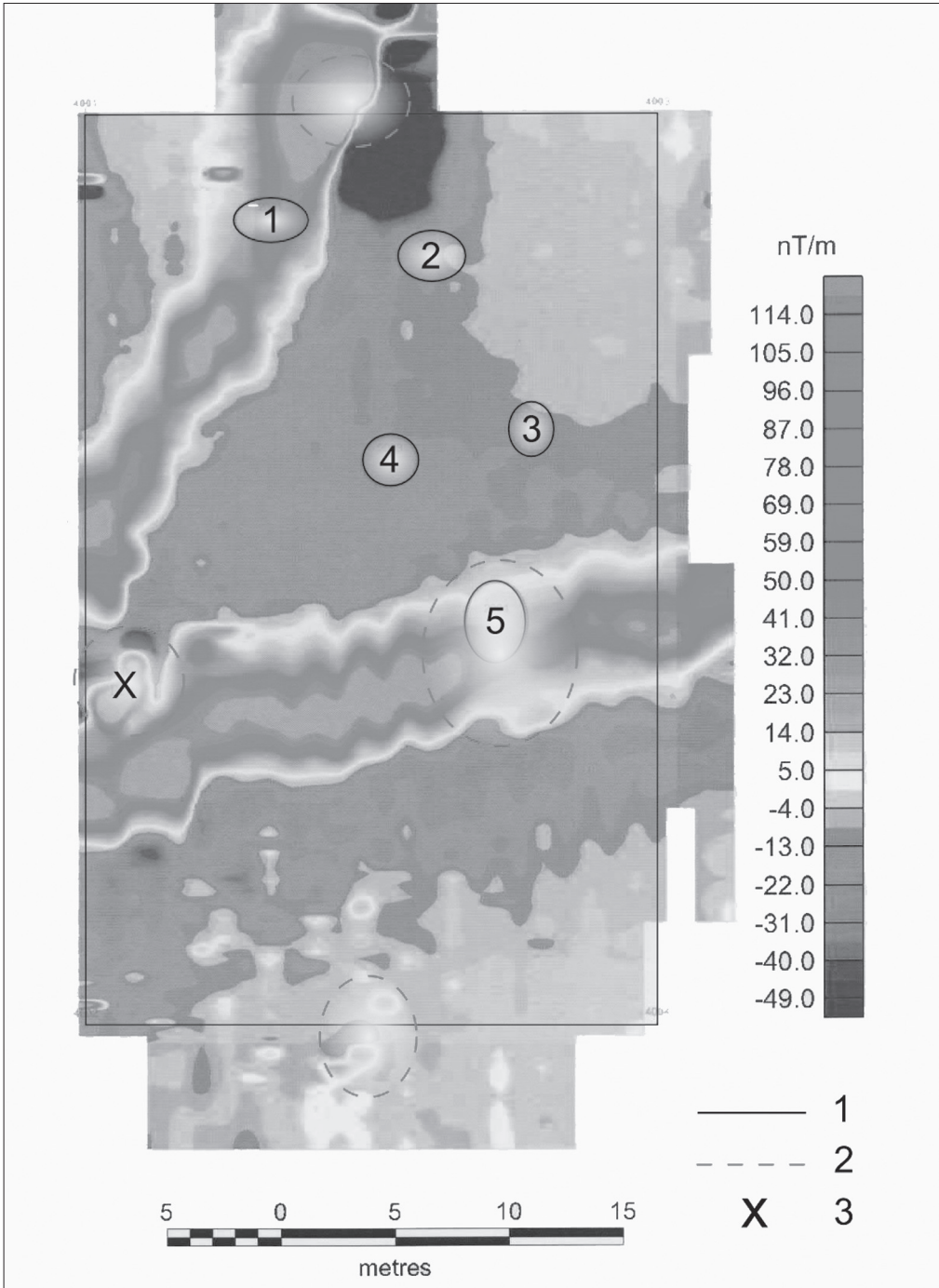
Abb. 4. Lageplan der mittelalterliche Glashütte Výsluní (Sonnenberg) I, Bez. Chomutov. 1 – Fläche der systematischen Oberflächensammlungen, 2 – Grenze der geophysikalischen Messungen und 3 – ovale Hügel mit vermuteten Relikten von Glashüttenobjekten.

Skladba souboru svědčí naprosto bezpečně o charakteru naleziště. Není pochyb o tom, že se v tamějším prostoru tavilo sklo, otázkou je kdy. I přes relativně velkou četnost zlomků běžné keramiky, není kolekce dostatečně reprezentativní pro chronologickou klasifikaci naleziště (obr. 8). Z nádob se dochovaly pouze malé fragmenty, převážně z jejich stěn nebo den, kdežto okraje použitelné pro datování jsou v menšině. Hrnčířská hmota je středně zrnitá, slídnatá, ostřená drobnými křeménky. Keramika byla nezdobená a až na několik málo výjimek redukčně vypálena. Na základě uvedených skutečností a také podle profilace okrajů datujeme sklárnu prozatím jen do širšího rámce 13. století, s dolní hranicí k polovině uvedeného století.

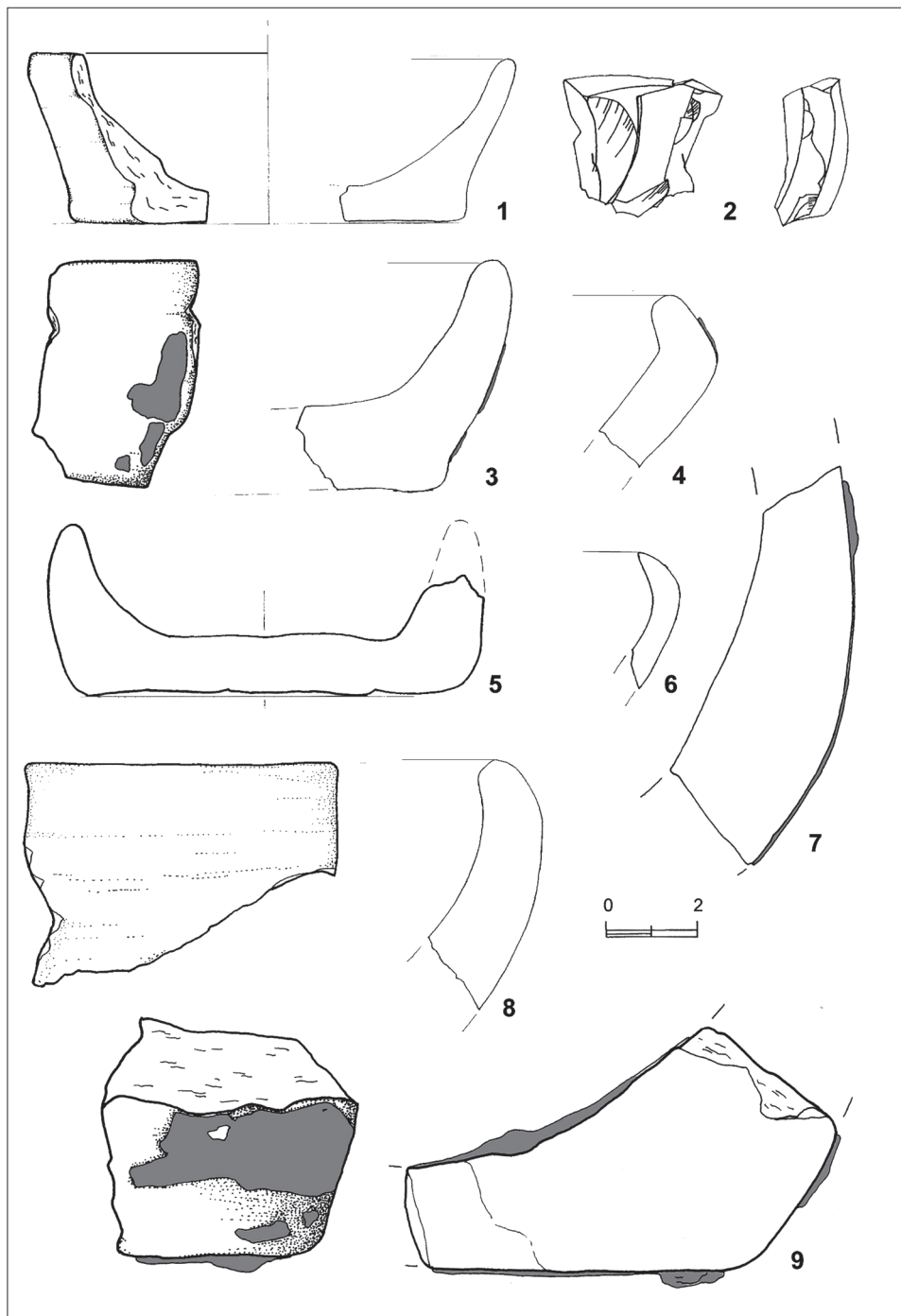
Obr. 5. Výsledná mapa magnetometrického měření na sklárně Výsluní I, okr. Chomutov. (K identifikaci byl použit cesiový magnetometr Smartmag SM-4g, Scintrex, Kanada. Hustota měření 1×0,25 m. Zpracování dat pomocí softwaru Oasis-Montaj, Geosoft. Autor RNDr. R. Křivánek z ARÚ AV ČR Praha, v. v. i.)

Abb. 5. Ergebniskarte der magnetometrischen Messung an der Glashütte Výsluní (Sonnenberg) I, Bez. Chomutov. (Zur Identifikation wurde ein Cäsium Magnetometer Smartmag SM-4g, Scintrex, Kanada benutzt. Messdichte 1×0,25 m. Datenverarbeitung mit der Software Oasis-Montaj, Geosoft. Autor RNDr. R. Křivánek vom Institut für Archäologie der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik Prag.)

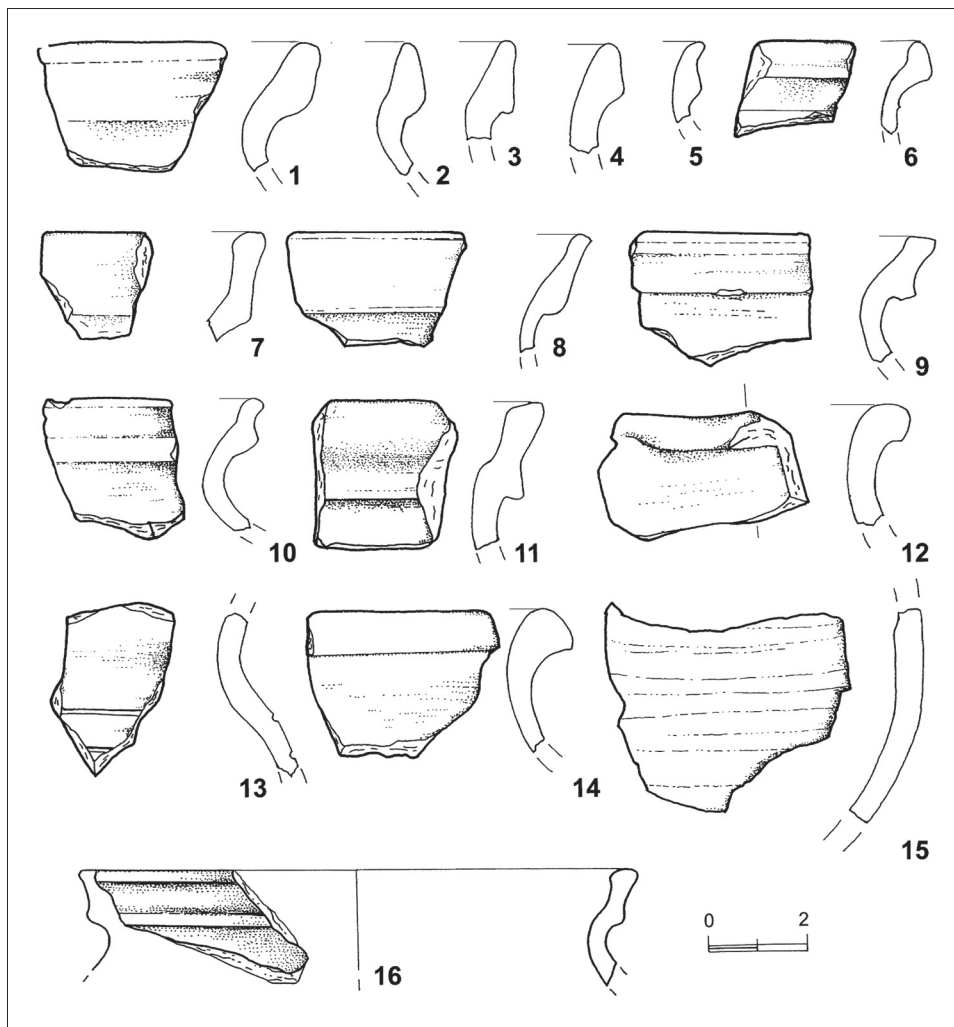
Obr. 6. Sklárna Výsluní I, okr. Chomutov. Konfrontace výsledků geofyzikálního a geodeticko-topografického průzkumu. Ve výsledné mapě izonomál jsou vyneseny: 1 - archeologicky ověřené terénní elevace s relikty předpokládaných výrobních objektů, 2 - magnetická místa související s provozem sklárny, 3 - poloha domnělého objektu v ploše lesní komunikace.

Abb. 6. Glashütte Výsluní (Sonnenberg) I, Bez. Chomutov. Gegenüberstellung der Ergebnisse der geophysikalischen und geodätisch-topographischen Untersuchung: 1 - archäologisch überprüfte hügelartige Erhebung mit den Relikten vermutlicher Erzeugungobjekte, 2 - magnetische Stellen, die mit dem Betrieb der Glashütte zusammenhängen, 3 - Lage des mutmaßlichen Objektes in der Fläche des Waldwegs.

Obr. 7. Sklárna Výsluní I, okr. Chomutov. Výběr zlomů technické keramiky. 1, 3, 5 a 6 – nízké miskovité pánvičky, 2 – křemencový úštěp, 4, 7–9 – sklářské pánve. Kresba K. Kotyková.

Abb. 7. Glashütte Výsluní (Sonnenberg) I, Bez. Chomutov. Auswahl von Bruchstücken technischer Keramik. 1, 3, 5 und 6 – kleine flache, schalenartige Häfen, 2 – Quarzitbruchstück, 4, 7 – 9 – Glashäfen. Zeichnungen K. Kotyková.

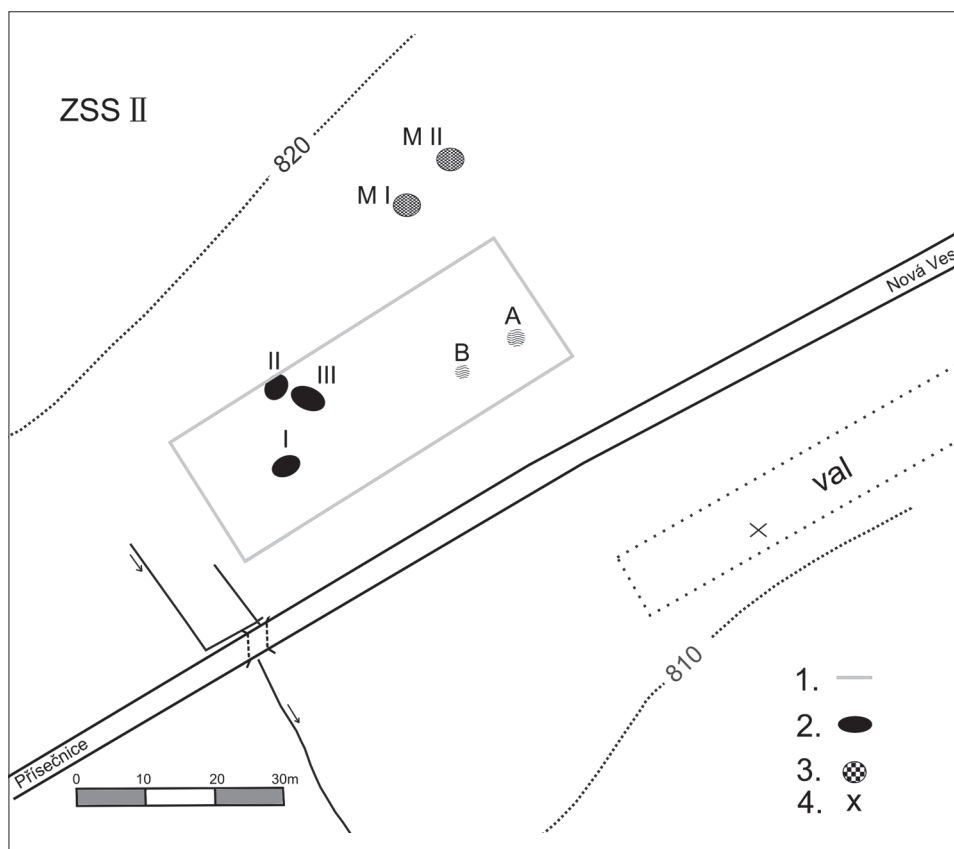

Obr. 8. Sklárna Výsluní I, okr. Chomutov. Zlomky užité keramiky získané povrchovými sběry. Kresba K. Kotyková.
 Abb. 8. Glashütte Výsluní (Sonnenberg) I, Bez. Chomutov. Bruchstücke von durch Oberflächensammlungen gewonnener Gebrauchskeramik. Zeichnungen K. Kotyková.

Sklárna Výsluní II

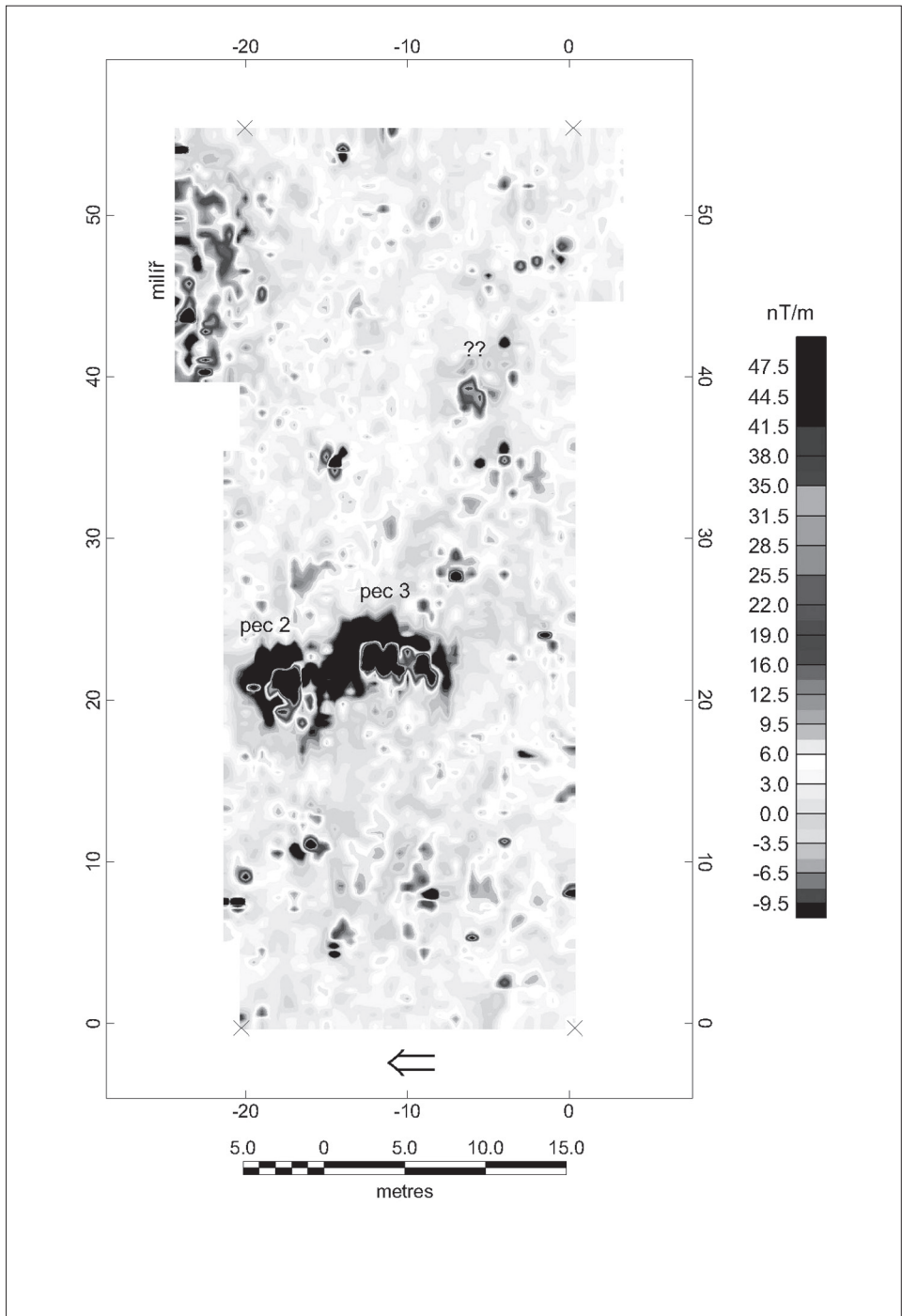
V krátkém časovém odstupu od objevení první sklárny, v červnu roku 2007, se podařilo systematickou prospekcí lesních porostů západně od zaniklé vsi Spindelbach lokalizovat druhé sklářské centrum. Povrchové průzkumy tentokrát směřovaly do okolí hliněného valu č. 10, na jehož rozhrnutém povrchu byl dříve nalezen zloemek pánve (viz výše). Vzhledem k velké vzdálenosti těchto míst od zaniklé sklárny Výsluní I (cca 1 600 m) bylo zřejmé, že mezi nalezeným zlomkem a touto sklárnou nemůže být přímá souvislost. Rovněž z konfigurace terénu v daném prostoru se dalo snadno odvodit, že pánev musí pocházet z jiného bližšího výrobního centra. První stopy jeho existence se podařilo skutečně objevit v nedalekém odstupu od zmíněného valu, v okolí pramenné pánve nacházející se přibližně 30 m směrem na severozápad v nadmořské výšce 830 m. Kontrolou vývratu mladého stromu byly nalezeny drobné zlomky keramiky a spolu s nimi též sklářské pánve a kapičky skla. Pozdější průzkumy zachytily další obdobné artefakty volně rozptýlené na ploše cca 1200 m² a současně pozůstatky dvou milřů ležící v nevelkém odstupu od ní směrem na

severovýchod. V dalším sledu proběhl na nalezišti pokrytém řídkým smíšeným porostem, podrobný geodeticko-topografický průzkum. V jeho průběhu se podařilo rozpoznat a zdokumentovat dvě výraznější koncentrace nálezů poblíž již zmíněného vývratu stromu (A a B) a v západní polovině tři nenápadné vyvýšeniny (obr. 9). Z jejich povrchu, byt silně zatravněného, místy vystupovaly kameny a vzácně těž zlomky pánví, drobné úlomky křemene a sporadicky těž zlomky užitkové keramiky. Na základě terénních zjištění bylo snadné odhadnout, že se v těchto místech ukrývají pozůstatky výrobních objektů. Pro tuto možnost svědčily výsledky profilového orientačního geofyzikálního průzkumu v roce 2007, při kterém byla plocha naleziště namátkově proměřena v několika liniích a v místech archeologicky vytipovaných objektů prokázána přítomnost vypálených materiálů pocházejících ze sklářských pecí. O rok později byl realizován na nalezišti regulérní geofyzikální výzkum. Z širšího prostoru s doklady sklářské činnosti byla plošným magnetometrickým měřením sledována plocha 20×60 m s nevelkými přesahy ve východní části. Jak dokládá výsledná mapa izonomál (obr. 10) výzkum zachytil řadu různě velkých anomálií, z nichž dvě nejvýraznější se překrývají s polohou archeologicky vysledovaných objektů (č. 2 a 3). Z výše hodnot je zřejmé, že obě anomálie bezpečně určují místa s relikty sklářských pecí. Nápadné změny gradientu magnetického pole zjištěné těsně podél severovýchodní hranice sledované plochy lze připsat bližšímu ze dvou objevených milířů.

Obr. 9. Sklárna Výsluní II, okr. Chomutov. Situační skica naleziště s vyznačením: 1 – hranice plochy geofyzikálního výzkumu, 2 – archeologicky lokalizovaných výrobních objektů, 3 – relikty meřítka, 4 – prvotní místo nálezů úlomku pánve. A, B – koncentrace nálezů.

Abb. 9. Glashütte Výsluní (Sonnenberg) II, Bez. Chomutov. Lageplan der Fundstelle mit Kennzeichnungen: 1 – Grenze der Fläche der geophysikalischen Untersuchung, 2 – archäologisch lokalisierte Erzeugungsobjekte und 3 – Reste eines Meßers, 4 – Primärfundort eines Hafensfragments. A, B – Fundkonzentration.

Obr. 10. Sklárna Výsluní II, okr. Chomutov. Výsledná mapa geofyzikálního výzkumu. Autor RNDr. R. Křivánek.

Abb. 10. Glashütte Výsluní (Sonnenberg) II, Bez. Chomutov. Ergebniskarte der geophysikalischen Untersuchung. Autor RNDr. R. Křivánek.

Nálezy a datování

Soubor získaný archeologickými výzkumy není početný, zahrnuje pouze 65 předmětů. Většina z nich má prokazatelně úzkou souvislost s hutní výrobou skla, například zlomky masivních sklářských pánví ze žárovzodorných šedých jíílů (některé bez a jiné se zbytky taveniny – 26), také amorfní kapičky nebo hrudky skla (6), kusy jíilovitých vyzdívek nebo kameny z vnitřních stěn pecí (8) a nakonec malý fragment pecního uzávěru (1). Z dalších nálezu lze uvést zlomky kovových předmětů (9) a drobný úlomek křemence (1). Výčet uzavírá užitková keramika zastoupená jen nízkým počtem zlomků (14) a v porovnání se specifickými sklářskými artefakty se vyskytuje v opačném poměru než na předchozím sklárně Výsluní I.

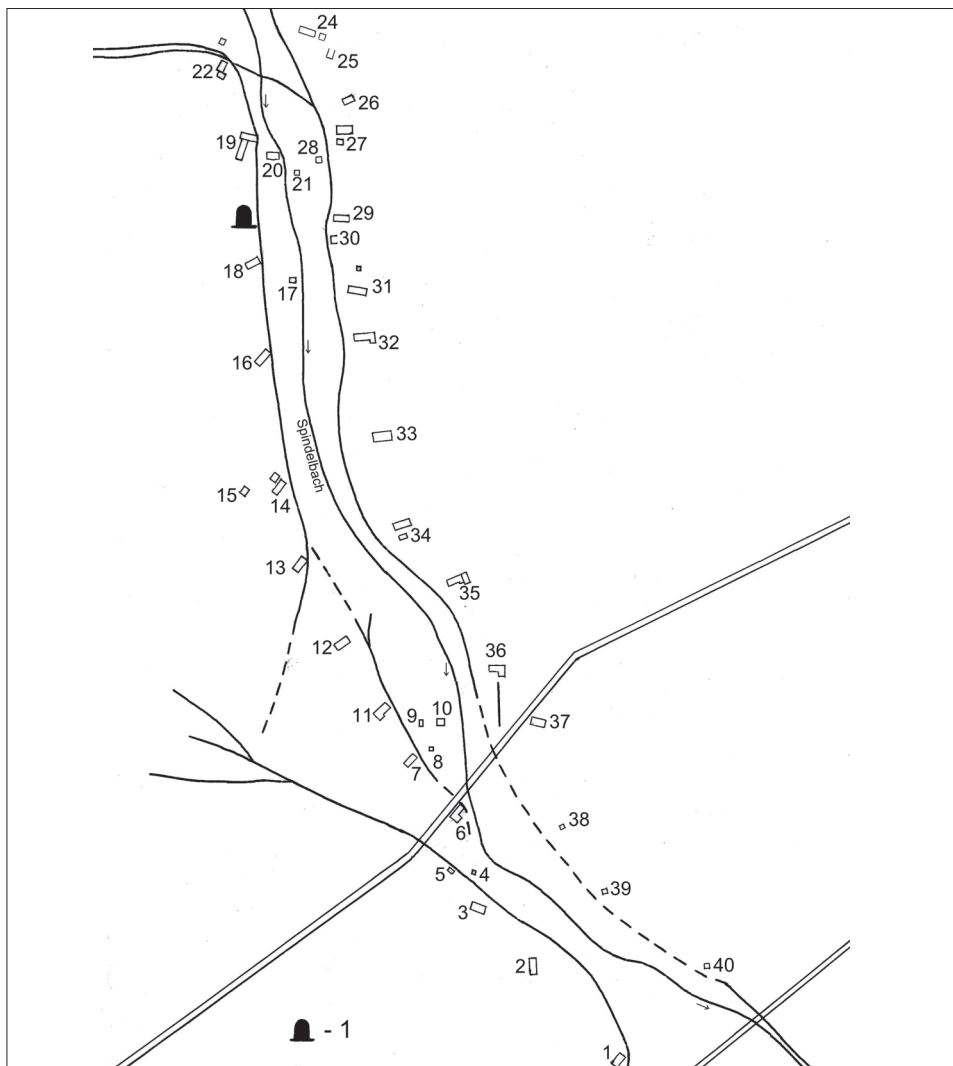
Malá četnost, fragmentárnost a špatný stav dochování keramických nádob znesnadňují, přesněji řečeno znemožňují, určit přesnou dobu existence sklárny. Poněvadž prozatím nemáme k dispozici okrajové zlomky, můžeme vycházet pouze z jejich celkového charakteru, to znamená ze struktury střepu a stupně výpalu. Těmito vlastnostmi i celkově archaickým rázem připomíná zdejší keramika nálezy ze sklárny Výsluní I datované předběžně do druhé poloviny 13. století. Na základě podobnosti a také s přihlédnutím k našim znalostem o organizaci sklářské výroby v období vrcholného středověku lze předpokládat buď současnost nebo těsnou následnost obou nalezišť.

Sklárna Výsluní III

Poslední, v pořadí třetí sklárna byla objevena v lednu letošního roku. Tehdy, při jedné z namátkových kontrol zaniklé vsi Spindelbach, byl nalezen na povrchu volně ležící kus sklářské „strusky“. O měsíc později proběhl detailní geodeticko-topografický průzkum okolí místa nálezu, při kterém byly zaregistrovány další artefakty související s výrobou skla, zlomky pánví a amorfní kusy taveniny, a upřesněn plošný rozsah jejich výskytu. Východní hranici tvoří dnes již slabě patrná úvozová cesta procházející původně od jihu k severu celou středověkou obcí. Podél její hrany se nálezy rozprostíraly v úzkém pásu dlouhém cca 50 m a širokém necelých 15 m, rozkládajícím se mezi dvěma sousedícími usedlostmi zaniklého Spindelbachu (č. 18 a 19; obr. 11). Naleziště se nachází na východních svazích Komářího vrchu orientovaných k jihovýchodu, v nadmořské výšce 860 m. Leží tedy podstatně výše než obě předchozí sklárny, a na rozdíl od nich přímo v intravilánu vsi.

Terén v místech naleziště i přilehlého prostoru je velmi silně narušen opakovanou novodobou výsadbou lesních stromků. Zajisté je to jeden z důvodů, proč se v jeho reliéfu nerýsují takové elevace, které by bylo možno ztotožnit s relikty sklářských pecí. Hlavní příčinu vymizení stop bude správnější hledat v tomto konkrétním případě v něčem jiném – v založení a existenci středověké vsi Spindelbach. Je obecně známo, že v celém období vrcholného středověku skláři před opuštěním staré sklárny a vybudováním nové umísťované do blízkosti lesa odkud mohli snadněji získávat dřevo – základní surovinu pro výrobu skla, své pece záměrně bořili a srovnávali se zemí. Někdy více, jindy méně, nikdy však ne natolik důkladně, aby naprosto splynuly s okolním terénem. Proto také ještě dnes, po mnoha staletích, která nás dělí od zániku tehdejších, tzv. stěhovavých skláren, lze místa pecí rozpoznat, pokud jejich areál zůstal natrvalo překryt lesem.

Z časových i jiných objektivních důvodů zůstal výzkum naleziště omezen prozatím jen na dvě samostatné akce, kromě archeologické prospekce (viz výše) též nedestruktivní geofyzikální průzkum. Magnetometrické měření se uskutečnilo v srpnu na ploše 15 x 45 m stanovené předem s ohledem na distribuci nálezu. Bohužel aplikovaná metoda nepřinesla očekávané výsledky. Na výsledné mapě změn gradientu magnetického pole zjevně chybí výrazné anomálie, které by spolehlivě indikovaly přítomnost sklářských výrobních objektů, především reliktní peci „in situ“.

Obr. 11. Zaniklá středověká ves Spindelbach na k. ú. Výsluní, okr. Chomutov. Situační plán zaniklé vsi s vyznačenými pozůstatky domů, úvozových cest a polohou sklárny III (1).

Abb. 11. Ortswüstung Spindelbach im Katastergbiet Výsluní (Sonnenberg), Bez. Chomutov. Lageplan der Ortswüstung mit eingezeichneten Häuserresten, Hohlwegen und Lage der Glashütte III (1).

Nálezy

Adekvátně k malému rozsahu dosavadních terénních prací zahrnuje nálezový soubor pouze 47 předmětů. Z uvedeného počtu můžeme pouze 13 bezpečně spojit s provozem sklárny. Jsou to především zlomky pánví (8) nebo nádob na chlazení výrobků (2), dále amorfní slitek skla (1) a kusy vyzdívký (2). U ostatních artefaktů si tím už nemůžeme být jisti, neboť vzhledem k místu nálezu u nich nelze vyloučit spojitost se středověkou vsí Spindelbach, což platí jak o zlomcích užitkové keramiky (21), tak kovových předmětech, zvláště hřebech a podkovách (10). Zcela bezpečně můžeme mladšímu horizontu osídlení připsat zlomek importované kameniny (1).

Struktura nálezového souboru je dostatečná pro interpretaci naleziště, ne však pro jeho datování. Přesto i tuto sklárnu, obdobně jako obě předchozí, lze zařadit na základě historického a prostorového kontextu do stejného časového rámce.

Shrnutí

Povrchovými průzkumy v letech 2006–2008 byly na katastru Výsluní, okr. Chomutov postupně objeveny čtyři vrcholně středověké lokality. V lesních porostech se podařilo nejprve lokalizovat ve středověku zaniklou ves Spindelbach (1356–1481) a o něco později tři sklárny, kterým je věnována v příspěvku hlavní pozornost. Dvě z nich leží těsně za východním a západním okrajem pluziny ve středověku zaniklé vsi, stopy třetí byly zjištěny v severozápadní části jejího intravilánu. Ve stejném pořadí v jakém byly sklárny objeveny, se na nalezištích uskutečnily drobné terénní akce v různé intenzitě a rozsahu, opakované klasické povrchové sběry, geodeticko-topografický průzkum a také geofyzikální prospekce. Nejlépe prozkoumanou sklárnou, která poskytla největší nálezový soubor, je sklárna Výsluní I ležící východně od Spindelbachu. Užitková keramiky zastoupená v relativně vysokém počtu, nicméně málo výrazná umožnila pouze přibližné datování sklárny k polovině 13. století. Do stejného časového období lze zařadit též obě další.

Z polohy nalezišť i konfigurace terénu v širším okolí a také s přihlédnutím ke znalostem o středověké sklářské praxi je evidentní, že trojice skláren u Výsluní představuje jeden jediný výrobní okruh. Připomeňme si, že do roku 2005 bylo ve východní části Krušnohoří společlivě rozpoznáno 5 obdobných sklářských seskupení datovaných do časového rozpětí od poloviny 13. – počátek 15. století. Z těchto je sklárnám u Výsluní z časoprostorového hlediska nejbližší okruh u Jilmové datovaný do druhé poloviny 13. století a vzdálený pouhých 4 km vzdušnou čarou směrem na severovýchod (obr. 12).

Za současného stavu výzkumu nelze zpřesnit dobu existence skláren u Výsluní. Oprávněně lze předpokládat, že tamější sklárny nebyly dlouho v provozu, zvláště když si uvědomíme, že časté posuny hutí jsou typickým jevem pro středověkou sklářskou praxi. Jednou z hlavních příčin limitujících délku trvání tehdejších výrobních center byla úzká vazba na dřevo – jednu ze základních surovin při výrobě skla. Pokud skláři odtěžili porosty v blízkém okolí, pak místo neekonomického stahování dřeva z větších vzdáleností přesouvali výrobu do nových míst, blíže k lesu (proto jsou označovány jako *lesní* nebo *stěhovavé sklárny*). Existoval ještě další praktický důvod pro výstavbu nových výrobních center. Působením nepříznivých klimatických podmínek a teplotních výkyvů docházelo po ukončení každé sezóny k částečnému narušení sklářských pecí, zvláště kleneb komor a topných kanálů, takže po určitém čase se přirozeně jejich statika zhoršila natolik, že bylo snazší postavit je znovu.

Při pohledu na mapu skláren u Výsluní a Jilmové se nabízí otázka možných vzájemných vztahů obou výrobních okruhů, nejen pro jejich blízkost, ale též podobnost v počtu a rozmístění stanovišť. Při úvahách o jejich případné spojitosti nelze ovšem opominout fakt, že obě seskupení skláren odděluje těžko schůdný prostor s terénem ještě i dnes silně podmačeným vodou z okolních rašelinišť. Připustíme-li, že se sklo tavilo na obou místech současně, pak vzhledem k neprostupnosti krajiny je pravděpodobnější, že výroba probíhala izolovaně, bez přímých vazeb komunikačních, natož pak technologických. Současně nemůžeme vyloučit ani následnost okruhů, přestože za současného stavu archeologické pramenné základy nelze určit v jak velkém časovém odstupu a v jakém pořadí vznikly. V tomto případě se objevuje ještě jedna otázka vyžadující naši pozornost. Byli skláři pracující u Výsluní i Jilmové jedni a titíž řemeslníci, kteří se po vyčerpání dřeva přesunuli do nového místa nebo šlo o dvě na sobě nezávislé komunity sklářů? Blízkost okruhů svědčí pro prvou možnost. Podíváme-li se však na otázku z jiného aspektu zaměřeného na okolnosti příchodu sklářů, pak oprávněnější bude druhý výklad. Pokusme se tedy zjistit, která vrchnost mohla pozvat na naše území skláře a pronajmout jedněm či druhým dostatečný kus lesa potřebný k provozu jejich hutí. Založení sklárny u Výsluní lze s velkou pravděpodobností připsat Hrabišicům, v jejichž sféře vlivu se nacházela zdejší část Krušnohoří téměř až do sklonku 13. století a konkrétní osobou by mohl být Boreš II. z Rýzmburka, jehož kolonizační aktivity po obou stranách horského masivu jsou známé (blíže Velímský 2002). I když ponechme stranou otázky, kde a jak se obeznámil s výrobou skla, jisté je, že díky svému postavení v hierarchii tehdejší společnosti i širokým kontaktům přesahujícím

Obr. 12. Výšek mapy s vyznačením skláren výrobního okruhu u Vysluní a u Jilmové na okr. Chomutov.

Abb. 12. Kartenausschnitt mit eingezeichneten Glashütten des Erzeugungskreises bei Vysluní (Sonnberg) und bei Jilmová (Ulmbach) im Bezirk Chomutov.

západní hranici Čech mohl být tím, kdo uměl docenit roli sklářů při exploataci lesního bohatství.

Pro výrobní okruh u Jilmové se nabízí jiná možnost, na kterou upozornil před časem T. Velímský. Připouští, že zakladatelem tamějších skláren by mohl být Chotěbor z Račic, neboť leží na území, které považuje za součást majetku bratrů Chotěbora a Smila rozprostírající se před rokem 1281 od paty Krušných hor až po zemskou hranici (Velímský 1998, 87, obr. 31).

V závěru si připomeňme starší domněnku V. Šimáka (1938, 616), který za zakladatele vsi Spindelbach označuje Hrabišice. Jeho názor, se kterým souhlasil ve výše citované práci též T. Velímský, se jeví dnes, ve světle výsledků současných povrchových průzkumů, mnohem věrohodněji, pouze Šimákem uvedené datum založení k roku 1260 zůstává nadále diskutabilní. Posloupnost výrobních a zemědělských aktivit je sice nepochybná, ale nevíme, jak dlouho byly sklárny v provozu a jak těsně navazují počátky trvalého osídlení na jejich zánik. Ke zpřesnění časového odstupu nemáme k dispozici dostatek pramenů písemných i hmotných, takže se musíme spokojit s konstatováním, že noví obyvatelé přišli dříve než skláři odtěžený prostor znovu pokrýl hustý les, snad ještě v samotném závěru 13. století.

Prameny

- AČ: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, díl V (Palacký, F., ed.). Praha 1862.
DD: Desky dvorské království českého, fond DD 366 a 550, Národní archiv Praha (citováno dle Profous 1951 a Sedláček 1923).
RBM: Regesta Bohemiae et Moraviae VI, 175, č. 329 (citováno dle Svoboda-Šmilauer 1960, 281).

Literatura

- BERNAU, F., 1893: Hassenstein. Česká Lípa.
ČERNÁ, E., 1991: New evidence for Glass production in Bohemia during the high middle ages. In: *Archaeology in Bohemia 1986–1990*, 260–264. Praha.
– 1991a: Přínos archeologie pro poznání konstrukce sklářských pecí v období vrcholného středověku. In: *Šborník z konference Sklářství, pece tavicí a pomocné*. Olomouc 24.–25. 4. 1991, 1–11. Olomouc.
– 1992: Přínos archeologických výzkumů zaniklých skláren v severních Čechách pro poznání dějin středověkého sklářství. In: *Historie sklářských technologií 92 – Dům techniky Ústí n. L.* 1992, 44–53. Nový Bor.
– 1992a: Zur Glasherstellung im Sächsischen Erzgebirge des 15. Jahrhunderts. In: *Kolloquium zur Glasherstellung im spätmittelalter, 13–25. Utingen u. Heidelberg*.
– 1992b: Nové poznatky o výrobě skla v okolí obce Moldava v Krušných horách na počátku vrcholného středověku. *Archeologia technica* 7, 4–13.
– 1993: Die Anfänge der mittelalterlichen Glaserzeugung in Böhmen. In: *Annales du 12e Congrès AIHV*, Wien 1991, 357–364. Amsterdam.
– 2003: Neue Belege für die mittelalterliche Glaserzeugung im nordwestlichen Böhmen. In: *Glashütten im Gespräch. Berichte und Materialien vom 2. Internationalen Symposium zur archäologischen Erforschung mittelalterlicher und frühneuzeitlicher Glashütten Europas* (Steppuhn, P., hrsg.), 57–62. Lübeck.
KŘIVÁNEK, R., 2007: Závěrečná zpráva o geofyzikálním průzkumu na základě HS č. 770120/07 na lokalitě Výsluní, okr. Chomutov, ulož. v Archivu ARÚ AV ČR Praha, v. v. i., č. j. 11534/07.
LORBER, J., 1998: Zeměpisná vlastní jména Chomutovska. II. Pomístní jména I (oronyma a hydronyma). Chomutov.
PROFOUS, A., 1951: Místní jména v Čechách III. Praha.
RAAB, R., 1995: Gedenkbuch der Gemeinde Wohlau. Höchst im Odenwald.
RÖSLER, K., 1928: Die Ortsname. Heimatskunde d. Bezirkes Komotau III/1. Komotau.
SEDLÁČEK, A., 1923: Hrady, zámky a tvrze Království českého XIV. Praha.
– 1998: Místopisný slovník historický království českého. Argo. Praha.
SPINLER, J., 1943: Kleine Heimatskunde des Landkreis Pressnitz. Pressnitz.
STŘEDOVĚKÉ SKLO, 1994: Středověké sklo v zemích Koruny české. Katalog výstavy (Černá, E., ed.). Most.
SVOBODA, J.–ŠMILAUER, V., 1960: Místní jména v Čechách V (Dodatky). Praha.
ŠIMÁK, J. V., 1938: České dějiny, díl 1, část 5. Středověká kolonisace v zemích českých. Praha.
VELÍMSKÝ, T., 1998: Trans montes, ad fontes! (Přes hory k pramenům). K roli újezdů při středověké kolonizaci středních a vyšších poloh na území severozápadních Čech. Most.
– 2002: Hrabišici, pánové z Rýzmburka. Praha.

Neue Entdeckungen im Erzgebirge – wüstgelassene mittelalterliche Glashütten im Katastergebiet Výsluní (Sonnenberg), Bezirk Chomutov

Die Anfänge einer systematischen Erforschung mittelalterlicher Glashütten im Erzgebirge fallen in die Mitte der achtziger Jahre. Im Verlauf der vergangenen Jahre ist es gelungen, in den Gipfelpartien des Gebirges eine Reihe bis zu diesem Zeitpunkt unbekannter Fundstellen zu entdecken und zu dokumentieren (Abb. 1). Archäologische Grabungen in den Arealen wüstgelassenen Glashütten lieferten viele wertvolle Informationen über Hütten und Bearbeitungsverfahren, über das Sortiment und nicht zuletzt über die Art und Weise der Organisation der Glasproduktion in der Zeit des Hochmittelalters.

Aufgrund der damaligen Erkenntnisse über die Topographie der Glashütten wurde zu Beginn der neunziger Jahre die Hypothese von der Existenz selbstständiger Erzeugungskreise geäußert, die sich aus mehreren Glashütten unterschiedlichen Typs zusammensetzten. Ihre Richtigkeit wurde anhand der Ergebnisse späterer Fundstellen sowie der neuesten Entdeckungen im Katastergebiet der Gemeinde Výsluní (Sonnenberg) im Bezirk Chomutov verifiziert.

Im Jahr 2006 wurde in den Waldbeständen im Katastergebiet der Gemeinde Výsluní die Ortswüstung Spindelbach identifiziert, die in den Jahren 1356–1481 in schriftlichen Quellen erwähnt wird. Ein Jahr später gelang es durch eine Detailuntersuchung der Oberfläche des dortigen Raumes, drei weitere Fundstellen hochmittelalterlicher Glashütten zu entdecken (Abb. 2). Eine befindet sich am östlichen, die zweite am westlichen Flurrand der Ortswüstung Spindelbach und Spuren einer dritten Glashütte wurden direkt im Intravillan der Gemeinde entdeckt (Abb. 10).

Glashütte I wurde im Mai 2007 östlich der Ortswüstung Spindelbach entdeckt. Sie befindet sich 840 m ü.d.M. an einem nach Süden ausgerichteten Hang mit mäßiger Neigung zwischen zwei kleinen Zuflüssen des heutigen Prunéřovský-Baches. Spuren ihrer Existenz wurden an der Oberfläche eines neu hergerichteten Waldwegs entdeckt. Durch Oberflächensammlungen und eine geodätisch-topographische Untersuchung wurde das innere Areal der Glashütte mit Relikten von Produktionsobjekten identifiziert (Abb. 4). Die spätere geophysikalische Untersuchung brachte keine eindeutigen Ergebnisse, hat die Präsenz von Produktionsobjekten jedoch nicht widerlegt (Abb. 5 und 6). Der Fundkomplex enthält insgesamt 497 Artefakte. Außer den die Mehrheit bildenden Bruchstücken von Gebrauchskeramik ist technische Keramik in hoher Anzahl vertreten (massive Glashäfen und kleine flache, schalenartige Häfen – Abb. 7), was zusammen mit amorphen Glasstücken und verbrannten Ausmauerungen charakteristische Funde für Glasproduktionszentren sind. Die Keramikkollektion (Abb. 8) ermöglicht auch trotz der relativen Häufigkeit der Bruchstücke nur eine grobe Datierung der Fundstelle in die 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts.

Glashütte II wurde im Mai 2007 westlich von der Ortswüstung Spindelbach in der Nähe des Quellbeckens 830 m ü.d.M. entdeckt. Durch eine geodätisch-topographische Detailuntersuchung wurde aufgrund der Streuung der Funde der Umfang der Fundstelle festgestellt und gleichzeitig wurden im westlichen Teil drei Geländeerhebungen ausgemacht, die als Relikte von Glasöfen interpretiert wurden (Abb. 9). Die geophysikalische Untersuchung bestätigte an zwei Stellen die Anwesenheit von Glasöfen (Abb. 10).

Spuren einer Existenz von Glashütte III (Bruchstücke von Häfen mit Schmelzgutresten, Rohglasstücke und die Ausmauerung von Ofenwänden) gelang es im Februar dieses Jahres direkt im nordwestlichen Teil der Ortswüstung Spindelbach zu entdecken (Abb. 11). Von allen drei Standorten ist sie der am höchsten gelegene sowie der am wenigsten erforschte. In dem dortigen, durch neuzeitliche Bepflanzung stark gestörten Gelände ist es bisher nicht gelungen, Stellen mit Relikten von Produktionsobjekten auszumachen und den Kern der Glashütte genau einzugrenzen. Infolge der erforderlichen Geländearbeiten bei der Gründung des späteren Dorfes Spindelbach ist sie wohl schon früher untergegangen.

Gemäß der Lage der entdeckten Glashütten und der Gesamtkonfiguration des Geländes in ihrer weiteren Umgebung wird deutlich, dass sie einen geschlossenen Erzeugungskreis gebildet hatten, in dem eine andere Glasmachergemeinschaft als in den Glashütten bei Jilmová (Ulmbach) tätig gewesen war. Aufgrund der bisherigen Kenntnisse über den Verlauf der Glashüttenkolonisation auf dem Gebiet des Erzgebirges kann die untere Grenze des Betriebes der dortigen Glashütten am tiefsten um Mitte des 13. Jahrhunderts gelegt werden.

